

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНЮВАННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ У КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОВПЛИВУ СУБ'ЄКТІВ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

© 2016 МАРЧЕНКО В. М., МАКАЛЮК І. В.

УДК 336.717.063

Марченко В. М., Макалюк І. В. Методологічні основи оцінювання трансакційних витрат у контексті взаємовпливу суб'єктів інституціонального середовища

Метою статті є розробка системи показників оцінювання специфічних і універсальних трансакційних витрат вхідного та вихідного характеру, що виникають при взаємодії з групами суб'єктів зовнішнього та внутрішнього інституціонального середовища. Обґрунтовано необхідність урахування напрямку трансакційного впливу суб'єктів інституціонального середовища при визначенні перспектив подальшої співпраці. Визначено спектр трансакційних витрат, що виникають у підприємства як наслідок реалізації взаємовідносин з органами державного управління, постачальниками, споживачами, посередниками, конкурентами, зовнішніми і внутрішніми контактними аудиторіями. Розроблено показники оцінювання специфічних та універсальних трансакційних витрат з позицій спрямованості трансакційного впливу, які враховують витрати не лише відкритого, а й прихованого характеру. Запропонований інструментарій дасть змогу підприємствам: визначити ступінь залежності від зовнішнього та внутрішнього інституціонального оточення для обґрунтування подальших стратегій розвитку; оцінювати спектр трансакційних витрат у повному обсязі; визначити доцільність співпраці з партнерами шляхом співставлення отриманого ефекту та «ціни», яку платить підприємство за такі відносини.

Ключові слова: трансакційні витрати, суб'єкти інституціонального середовища, трансакційний вплив, підприємство, взаємовідносини.

Табл.: 2. Бібл.: 10.

Марченко Валентина Миколаївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: tina_m_2008@ukr.net

Макалюк Ірина Віталіївна – кандидат економічних наук, асистент, кафедра економіки і підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: irina.makaljuk@gmail.com

УДК 336.717.063

UDC 336.717.063

Марченко В. М., Макалюк І. В. Методологические основы оценки трансакционных издержек в контексте взаимовлияния субъектов институциональной среды

Целью статьи является разработка системы показателей оценки специфических и универсальных трансакционных издержек входного и выходного характера, возникающих при взаимодействии с группами субъектов внешней и внутренней институциональной среды. Обоснована необходимость учета направления трансакционного влияния субъектов институциональной среды при определении перспектив дальнейшего сотрудничества. Определен спектр трансакционных издержек, возникающих у предприятия как следствие реализации взаимоотношений с органами государственного управления, поставщиками, потребителями, посредниками, конкурентами, внешними и внутренними контактными аудиториями. Разработаны показатели оценки специфических и универсальных трансакционных издержек с позиций направленности трансакционного влияния, которые учитывают расходы не только открытого, но и скрытого характера. Предложенный инструментарий позволит предприятиям: определять степень зависимости от внешнего и внутреннего институционального окружения для обоснования дальнейших стратегий развития; оценивать спектр трансакционных издержек в полном объеме; определять целесообразность сотрудничества с партнерами путем сопоставления полученного эффекта и «цены», которую платит предприятие за такие отношения.

Ключевые слова: трансакционные издержки, субъекты институциональной среды, трансакционное влияние, предприятие, взаимоотношения.

Табл.: 2. Библ.: 10.

Марченко Валентина Николаевна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» (пр. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: tina_m_2008@ukr.net

Макалюк Ирина Витальевна – кандидат экономических наук, ассистент, кафедра экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» (пр. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: irina.makaljuk@gmail.com

Marchenko V. M., Makaliuk I. V. Methodological Bases of Estimation of Transaction Costs in the Context of Interaction of Actors of Institutional Environment

The article is aimed at developing a system of indicators for estimating specific and generic transaction costs of both input and output character, encountered when interacting with groups of actors in both internal and external institutional environment. The article substantiates the necessity of accounting for direction of the transaction impact of actors of institutional environment when determining the prospects for further cooperation. Range of transaction costs arising in case of an enterprise as result of implementation of relations with public authorities, suppliers, customers, resellers, competitors, internal and external contact audiences has been determined. Indicators to estimate specific and generic transaction costs from the standpoint of focus of the transaction impact has been elaborated, which include the costs of both public and hidden character. The proposed instrumentarium allows enterprises to: determine the degree of dependence on both the external and the internal institutional environment to substantiate further development strategies; estimate the range of transaction costs in full; determine the usefulness of cooperation with partners by comparing the obtained effect and the «price» paid by enterprise for such relations.

Keywords: transaction costs, actors of institutional environment, transaction impact, enterprise, relations.

Табл.: 2. Bibl.: 10.

Marchenko Valentyna M. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and Business, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (37 Peremohy Ave., Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: tina_m_2008@ukr.net

Makaliuk Iryna V. – PhD (Economics), Assistant, Department of Economics and Business, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (37 Peremohy Ave., Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: irina.makaljuk@gmail.com

Роль трансакційних витрат, які забезпечують існування фірми на ринку, у сучасних умовах важко переоцінити. Посилення взаємодії між суб'єктами інституціонального середовища, що зумовлено розвитком ринкової економіки, супроводжується зміною структури та урізноманітненням видового складу трансакційних витрат. Це пов'язано з реалізацією не лише формальних, але й неформальних відносин, які доволі неоднозначно можуть впливати на ефективність виробничо- та фінансово-господарської діяльності підприємств, а також на передумови їх стабільного розвитку. З огляду на це, перед вітчизняними підприємствами постає потреба досконалого вивчення джерел походження та особливостей впливу трансакційних витрат на їх функціонування для забезпечення можливості своєчасного виявлення та усунення перешкод на шляху до підвищення результативності господарювання. Тому проблема ідентифікації та вимірювання трансакційних витрат сьогодні є актуальною та важливою для пошуку і впровадження заходів з метою забезпечення ефективного досягнення цілей на підприємствах.

Визначенню видових характеристик трансакційних витрат і пошуку способів їх кількісного оцінювання, з точки зору різних аспектів діяльності суб'єктів господарювання, у своїх працях приділили увагу такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як Є. В. Зоткіна [1] (способи оцінки трансакційних витрат на етапах стадії розробки інноваційного проекту); М. О. Ісков [2] (способи оцінки трансакційних витрат у корпоративних структурах); Є. А. Кузьмін, А. В. Гусев [3] (типологія трансакційних витрат в умовах економічного обміну); Д. С. Лебедев [4] (методологічні підходи до визначення і оцінки трансакційних витрат у міжнародній торгівлі); Ю. Н. Маракуліна [6] (класифікація трансакційних витрат підприємства відносно грошових потоків); М. Г. Подопрігора [7] (облік трансакційних витрат на різних етапах життєвого циклу організації); М. Н. Юденко, А. А. Ільїна [8] (принципи формування трансакційних витрат з точки зору інституціональної теорії); О. В. Шепеленко [9] (оцінювання трансакційних витрат в перехідній економіці); Й. Корткар, М. Грот [10] (значення трансакційних витрат і прав власності) та ін.

Відаючи належне внеску наукових напрацювань у розвиток теоретичних і прикладних положень щодо виявлення та вимірювання трансакційних витрат, варто зауважити, що певне коло питань залишилось невирішеним. Зокрема, недостатньо уваги приділено вивченню взаємовпливу між підприємством і суб'єктами інституціонального оточення під час реалізації господарських відносин і специфічним особливостям трансакційних витрат не лише відкритого, а й прихованого характеру, які при цьому виникають. А отже, відсутній інструментарій їх об'єктивного оцінювання, що створює перешкоди для прийняття раціональних управлінських рішень при визначенні подальших напрямів співпраці.

Метою статті є розроблення системи показників оцінювання специфічних і універсальних трансакційних витрат вхідного та вихідного характеру, що виникають при взаємодії з групами суб'єктів зовнішнього та внутрішнього інституціонального середовища.

Трансакційні витрати виникають як наслідок реалізації взаємовідносин підприємства із суб'єктами інституціонального оточення. При цьому, на нашу думку, для визначення перспектив подальшого розвитку підприємство повинно враховувати умови виникнення та специфіку впливу трансакційних витрат, тобто здійснювати їх ідентифікацію в такому порядку:

1) *за напрямком трансакційного впливу: вхідні* (результат впливу інституціонального середовища на підприємство) та *вихідні* (результат впливу підприємства на інституціональне середовище) [5];

2) *за відкритістю: явні* (відкриті) та *неявні* (латентні, втрати або збитки від упущених можливостей кращого використання ресурсів);

3) *за притаманністю: специфічні* (характерні для відносин з конкретним суб'єктом) та *універсальні* (характерні для відносин з усіма суб'єктами).

Визначення складових кожної групи трансакційних витрат з метою їх подальшої оцінки розглянемо на прикладі взаємовідносин підприємств з органами державного управління та споживачами.

Держава є першочерговим суб'єктом, з яким вступає у взаємовідносини кожне підприємство. Витрати, які виникають при таких відносинах, мають яскраво виражений вхідний характер, оскільки фактично є платою за можливість здійснення діяльності та отримання прибутку в рамках національної економіки. До таких витрат належать, зокрема, плата за державну реєстрацію, плата за реєстрацію в органах статистики, органах соціального страхування і Пенсійного фонду, взяття на облік у податковій інспекції тощо, які, як правило, є разовими. До періодичних трансакційних витрат в цій групі взаємозв'язків належать податкові платежі, митні збори, різноманітні державні санкції, а також, в окремих випадках, плата Державній екологічній інспекції за визначення радіаційного стану вантажу, Торгово-промислової палаті за сертифікат походження тощо.

Серед органів державного управління на окрему увагу заслуговують судові органи, оскільки офіційні витрати, які виникають при таких взаємовідносинах, можуть мати різний характер залежно від того, хто виступає ініціатором судового процесу (підприємство чи інша сторона).

Більшість офіційних витрат, які виникають при взаємодії з органами державного управління, носять вхідний характер та є відкритими або прихованими. До прихованих витрат, зокрема, належать витрати часу на проходження бюрократичних процедур. Проте з метою поширення своєї волі та отримання певних вигод суб'єкти господарювання можуть здійснювати специфічні «витрати впливу», які матимуть яскраво виражений вихідний характер.

Трансакційні витрати, які виникають при взаємодії зі споживачами, також можуть мати різний характер. До трансакційних витрат вихідного характеру належать усі маркетингові витрати (утримання відділу маркетингу, поширення інформації про підприємство, дослідження ринку та вивчення смаків і вподобань споживачів, гарантійне обслуговування тощо), знижки постійним

покупцям, витрати ребредингу, які є явними для підприємства та забезпечують поширення його впливу на ринок через реалізацію продукції.

Явними вхідними витратами виступають безнадійна дебіторська заборгованість, а також сумнівні борги, відносно яких існує ймовірність непогашення. Крім того, сюди належать втрати від курсових різниць, які виникають внаслідок відтермінування оплати поставленої продукції. Форми неявних витрат набувають втрати від протермінування погашення дебіторської заборгованості, які можуть проявлятися у вигляді недоотриманих прибутків внаслідок недостатності коштів на закупівлю сировини або ж втрати вигоди від альтернативного використання коштів (наприклад, відкриття банківського депозиту тощо).

Крім того, у підприємства в процесі діяльності виникають взаємовідносини з постачальниками, посередниками, конкурентами та іншими зовнішніми і внутрішніми контактними аудиторіями, внаслідок яких формуються витрати трансакційного походження. При розробленні інструментарію їх оцінки для визначення подальших стратегій розвитку підприємства важливим є урахування напрямку впливу в розрізі кожної групи взаємозв'язків.

З огляду на це пропонуємо здійснювати оцінку специфічних трансакційних витрат вхідного та вихідного впливу (з урахуванням явних та неявних витрат), які є індивідуальними для кожної групи взаємозв'язків, за системою показників, наведеною в табл. 1.

Таблиця 1

Система показників оцінки специфічних трансакційних витрат вхідного та вихідного впливу

№ з/п	Формули розрахунку	Умовні позначення
1	2	3
1.	Трансакційні витрати вхідного впливу ($TB_{вх}$): $TB_{вх} = TB_{вх}^{ОДУ} + TB_{вх}^{СО} + TB_{вх}^{Пч} + TB_{вх}^{Сп} + TB_{вх}^K + TB_{вх}^{Пс} + TB_{вх}^{КАз} + TB_{вх}^{КАв}$	ОДУ – органи державного управління; СО – судові органи; Пч – постачальники; Сп – споживачі; К – конкуренти;
1.1.	Трансакційні витрати вхідного впливу при взаємодії з органами державного управління ($TB_{вх}^{ОДУ}$): $TB_{вх}^{ОДУ} = TB_{вх\text{спец.}}^{ОДУ} + TB_{вх\text{унів.}}^{ОДУ}$	Пс – посередники; КА _в – контактні аудиторії внутрішні; КА _з – контактні аудиторії зовнішні; РВ – реєстраційні внески; П – податки; Зб – збори;
1.1.1.	$TB_{вх\text{спец.}}^{ОДУ} = РВ + П + Зб + ШС + ІОП$	ШС – штрафні санкції; ІОП – інші обов'язкові платежі;
1.1.2.	$TB_{вх\text{унів.}}^{ОДУ} = ВІ^{ОДУ} + ВЗ^{ОДУ} + ВПУ^{ОДУ} + ВЧ^{ОДУ}$	КВ – корупційні витрати; СЗ – судовий збір;
1.2.	Трансакційні витрати вхідного впливу при взаємодії із судовими органами ($TB_{вх}^{СО}$): $TB_{вх}^{СО} = TB_{вх\text{спец.}}^{СО} + TB_{вх\text{унів.}}^{СО}$	ВВС – витрати, пов'язані з веденням справи; В _{бр.} – витрати, пов'язані з браком; Н – надбавки; Д – доплати;
1.2.1.	$TB_{вх\text{спец.}}^{СО} = СЗ + ВВС$	В _{нн} – витрати, пов'язані з понад нормовим використанням ресурсів;
1.2.2.	$TB_{вх\text{унів.}}^{СО} = ВІ^{СО} + ВЗ^{СО} + ВПУ^{СО} + ВЧ^{СО}$	В _{кр} – втрати від курсових різниць; В _{пр.} – втрати внаслідок простоїв у виробництві;
1.3.	Трансакційні витрати вхідного впливу при взаємодії з постачальниками ($TB_{вх}^{Пч}$): $TB_{вх}^{Пч} = TB_{вх\text{спец.}}^{Пч} + TB_{вх\text{унів.}}^{Пч}$	В _{п.п.} – втрати внаслідок падіння попиту; В _{з.ц.} – втрати внаслідок завищення цін; СББ – сумнівні та безнадійні борги; В _{дзн/терм.} – втрати від протермінованої дебіторської заборгованості; МВ – маркетингові витрати; Зн. – знижки покупцям;
1.3.1.	$TB_{вх\text{спец.}}^{Пч} = В_{бр.} + В_{нн} + В_{пр.} + В_{п.п.} + В_{з.ц.}$ $В_{бр.} = O_{бр.}^g \cdot В_в + O_{бр.}^o \cdot Ц - O_{бр.} \cdot В_{відх.} - C_{відх.};$ $В_{нн} = (В_{од.}^ф - В_{од.}^{норм}) \cdot O_{пр.};$ де $В_{пр.} = Д_{пр.} \cdot В_{с/ден.} \cdot П_{од.};$ $В_{п.п.} = (O_{пр.}^{до} - O_{пр.}^{нісля}) \cdot П_{од.};$ $В_{з.ц.} = (Ц_{ф} - Ц_{min}) \cdot O_{рес.}$	В _{ребр.} – витрати на ребрединг; В _{чп} – витрати на чорний піар; В _{цф > цс/р} – втрати від перевищення фактичної ціни над с/ринковою; В _{цс/р > цф} – втрати внаслідок заниження фактичної ціни порівняно із с/ринковою; БВ – благодійні внески; СД – спонсорська допомога; В _{змі} – оплата послуг ЗМІ;

1	2	3
1.3.2.	$TB_{ex\,univ.}^{Пч} = BI^{Пч} + BЗ^{Пч} + ВПУ^{Пч} + ВЧ^{Пч}$	$V_{л.з.д.}$ – внески лідерам громадської думки; $НВПЦ$ – нестачі і втрати від псування цінностей; $V_{п.к.}$ – витрати на підготовку і підвищення кваліфікації кадрів; $МДП$ – матеріальна допомога працівникам;
1.4.	Трансакційні витрати вхідного впливу при взаємодії зі споживачами (TB_{ex}^{Cn}): $TB_{ex}^{Cn} = TB_{ex\,спец.}^{Cn} + TB_{ex\,univ.}^{Cn}$	$V_{ол.}$ – витрати на відпочинок і оздоровлення працівників; $O_{бр.}^e$ – обсяг продукції з виправним браком, од;
	$TB_{ex\,спец.}^{Cn} = СББ + B_{кр} + B_{ДЗ_{n/терм.}}$ де $B_{кр} = (K_{м.опл.} - K_{м.одерж.}) \cdot O_{IB}$	$V_{с/ден.}$ – витрати на виправлення од. бракованої продукції, грн; $O_{бр.}^o$ – обсяг продукції з остаточним браком, од;
1.4.1.	– у випадку недостатності ресурсів: $B_{ДЗ_{n/терм.}} = B_{с/ден.} \cdot П_{од.} \cdot \frac{ДЗ_{n/терм.}}{P_{с/ден.}}$	$Ц$ – ціна за одиницю продукції, грн; $O_{бр.}$ – обсяг бракованої продукції, од; $V_{відх.}$ – вартість відходів з од. бракованої продукції, грн;
	– у випадку упущеної можливості отримання доходу з депозиту: $B_{ДЗ_{n/терм.}} = \frac{ДЗ_{n/терм.} \cdot Ст. \%}{T_{\delta}} \cdot Д_{n/строч.}$	$C_{відшк.}$ – суми відшкодувань від винуватців браку, грн; $B_{од.}^{\phi}, B_{од.}^{норм.}$ – фактичні та нормативні витрати на од. продукції відповідно;
1.4.2.	$TB_{ex\,univ.}^{Cn} = BI^{Cn} + BЗ^{Cn} + ВПУ^{Cn} + ВЧ^{Cn}$	$D_{пр.}$ – кількість днів простою; $V_{с/ден.}$ – середньоденний виробіток, од;
1.5.	Трансакційні витрати вхідного впливу при взаємодії з конкурентами (TB_{ex}^K): $TB_{ex}^K = TB_{ex\,спец.}^K + TB_{ex\,univ.}^K$	$П_{од.}$ – прибуток з одиниці продукції, грн; $O_{пр.}^{до}, O_{пр.}^{нісля}$ – обсяг продажу до та після падіння попиту відповідно, од;
1.5.1.	$TB_{ex\,спец.}^K = B_{Ц_{\phi} > Ц_{с/р}} + B_{н.п.к.}$ де $B_{Ц_{\phi} > Ц_{с/р}} = (Ц_{с/р} - 3B_{од.}) \cdot O_{пр.}^{с/р} - (Ц_{\phi} - 3B_{од.}) \cdot O_{пр.}^{\phi};$ $B_{н.п.к.} = (Ц_{\phi} - 3B_{од.}) \cdot (O_{пр.}^1 - O_{пр.}^2)$	$Ц_{ф}, Ц_{min}$ – фактична та мінімальна ціна за одиницю ресурсу відповідно, грн; $O_{рес.}$ – обсяг ресурсів, од;
1.5.2.	$TB_{ex\,univ.}^K = BI^K + BЗ^K + ВПУ^K + ВЧ^K$	$K_{м.одерж.}, K_{м.опл.}$ – курс на момент одержання та оплати продукції відповідно; $P_{с/ден.}$ – обсяг ресурсів середньоденний, грн;
1.6.	Трансакційні витрати вхідного впливу при взаємодії з посередниками ($TB_{ex}^{Пс}$): $TB_{ex}^{Пс} = TB_{ex\,спец.}^{Пс} + TB_{ex\,univ.}^{Пс}$	$DЗ_{n/терм.}$ – протермінована дебіторська заборгованість, грн; $Ст. \%$ – ставка % за депозитом;
1.6.1.	$TB_{ex\,спец.}^{Пс} = \sum_{i=1}^n Ц_{посл.}^i \cdot O_{посл.}^i$	T_{δ} – термін дії депозиту, дн; $D_{n/строч.}$ – кількість днів прострочення дебіторської заборгованості;
1.6.2.	$TB_{ex\,univ.}^{Пс} = BI^{Пс} + BЗ^{Пс} + ВПУ^{Пс} + ВЧ^{Пс}$	$Ц_{с/р}, Ц_{ф}$ – середньоринкова та фактична ціна за одиницю продукції відповідно, грн; $3B_{од.}$ – змінні витрати на од. продукції, грн;
1.7.	Трансакційні витрати вхідного впливу при взаємодії з внутрішніми контактними аудиторіями ($TB_{ex}^{KA_6}$): $TB_{ex}^{KA_6} = TB_{ex\,спец.}^{KA_6} + TB_{ex\,univ.}^{KA_6}$	$O_{пр.}^{с/р}, O_{пр.}^{\phi}$ – обсяг продажу при $Ц_{с/р}$ та $Ц_{ф}$ відповідно, од;
1.7.1.	$TB_{ex\,спец.}^{KA_6} = НВПЦ + B_{бр.} + B_{пр.}$	$O_{пр.}^1, O_{пр.}^2$ – обсяг продажу до та після проявів недобросовісної поведінки конкурентів відповідно, од;
1.7.2.	$TB_{ex\,univ.}^{KA_6} = BI^{KA_6} + BЗ^{KA_6} + ВПУ^{KA_6} + ВЧ^{KA_6}$	$Ц_{посл.}^i$ – ціна од. i -тої послуги, грн;

1	2	3
2.	<p>Трансакційні витрати вихідного впливу ($TB_{вих}^*$):</p> $TB_{вих} = TB_{вих}^{ОДУ} + TB_{вих}^{СО} + TB_{вих}^{Пч} + TB_{вих}^{Сп} + TB_{вих}^K +$ $+ TB_{вих}^{Пс} + TB_{вих}^{КА_6} + TB_{вих}^{КА_3}$	
2.1.	<p>Трансакційні витрати вихідного впливу при взаємодії з органами державного управління ($TB_{вих}^{ОДУ}$):</p> $TB_{вих}^{ОДУ} = TB_{вих\,спец.}^{ОДУ} + TB_{вих\,унів.}^{ОДУ}$	
2.1.1.	$TB_{вих\,спец.}^{ОДУ} = KB$	
2.1.2.	$TB_{вих\,унів.}^{ОДУ} = BI^{ОДУ} + BЗ^{ОДУ} + ВПУ^{ОДУ} + ВЧ^{ОДУ}$	
2.2.	<p>Трансакційні витрати вихідного впливу при взаємодії із судовими органами ($TB_{вих}^{СО}$):</p> $TB_{вих}^{СО} = TB_{вих\,спец.}^{СО} + TB_{вих\,унів.}^{СО}$	
2.2.1.	$TB_{вих\,спец.}^{СО} = СЗ + ВВС + KB$	
2.2.2.	$TB_{вих\,унів.}^{СО} = BI^{СО} + BЗ^{СО} + ВПУ^{СО} + ВЧ^{СО}$	
2.3.	<p>Трансакційні витрати вихідного впливу при взаємодії з постачальниками ($TB_{вих}^{Пч}$):</p> $TB_{вих}^{Пч} = TB_{вих\,спец.}^{Пч} + TB_{вих\,унів.}^{Пч}$	
2.3.1.	$TB_{вих\,спец.}^{Пч} = H + Д + B_{КР},$ <p>де $B_{КР} = (K_{м.відв.} - K_{м.опл.}) \cdot O_{IB}$</p>	$O_{посл.}^i$ – обсяг (кількість) i -тої послуги, од.; $K_{м.відв.}$ – курс на момент відвантаження продукції
2.3.2.	$TB_{вих\,унів.}^{Пч} = BI^{Пч} + BЗ^{Пч} + ВПУ^{Пч} + ВЧ^{Пч}$	
2.4.	<p>Трансакційні витрати вихідного впливу при взаємодії зі споживачами ($TB_{вих}^{Сп}$):</p> $TB_{вих\,спец.}^{Сп} = TB_{вих\,спец.}^{Сп} + TB_{вих\,унів.}^{Сп}$	
2.4.1.	$TB_{вих\,спец.}^{Сп} = MB + Зн + B_{ребр.}$	
2.4.2.	$TB_{вих\,унів.}^{Сп} = BI^{Сп} + BЗ^{Сп} + ВПУ^{Сп} + ВЧ^{Сп}$	
2.5.	<p>Трансакційні витрати вихідного впливу при взаємодії з конкурентами ($TB_{вих}^K$):</p> $TB_{вих}^K = TB_{вих\,спец.}^K + TB_{вих\,унів.}^K$	
2.5.1.	$TB_{вих\,спец.}^K = B_{Ц_{c/p} > Ц_{ф}} + B_{«ЧП»},$ <p>де</p> $B_{Ц_{c/p} > Ц_{ф}} = (Ц_{c/p} - 3B_{од.}) \cdot O_{пр.}^{c/p} -$ $-(Ц_{ф} - 3B_{од.}) \cdot O_{пр.}^{\phi}$	
2.5.2.	$TB_{вих\,унів.}^K = BI^K + BЗ^K + ВПУ^K + ВЧ^K$	
2.6.	<p>Трансакційні витрати вихідного впливу при взаємодії з посередниками ($TB_{вих}^{Пс}$):</p>	

1	2	3
	$TB_{вих}^{Пс} = TB_{вих\,спец.}^{Пс} + TB_{вих\,унів.}^{Пс}$	
2.6.1.	$TB_{вих\,спец.}^{Пс} = \sum_{i=1}^n \Pi_{\text{посл.}}^i \cdot O_{\text{посл.}}^i$	
2.6.2.	$TB_{вих\,унів.}^{Пс} = BI^{Пс} + BЗ^{Пс} + ВПУ^{Пс} + ВЧ^{Пс}$	
2.7.	Трансакційні витрати вихідного впливу при взаємодії з зовнішніми контактними аудиторіями ($TB_{вих}^{КА3}$): $TB_{вих}^{КА3} = TB_{вих\,спец.}^{КА3} + TB_{вих\,унів.}^{КА3}$	
2.7.1.	$TB_{вих\,спец.}^{КА3} = БВ + СД + ВЗМІ + В_{л.г.д.}$	
2.7.2.	$TB_{вих\,унів.}^{КА3} = BI^{КА3} + BЗ^{КА3} + ВПУ^{КА3} + ВЧ^{КА3}$	
2.8.	Трансакційні витрати вихідного впливу при взаємодії з внутрішніми контактними аудиторіями ($TB_{вих}^{КА6}$): $TB_{вих}^{КА6} = TB_{вих\,спец.}^{КА6} + TB_{вих\,унів.}^{КА6}$	
2.8.1.	$TB_{вих\,спец.}^{КА6} = B_{п.к.} + МДП + B_{о.п.}$	
2.8.2.	$TB_{вих\,унів.}^{КА6} = BI^{КА6} + BЗ^{КА6} + ВПУ^{КА6} + ВЧ^{КА6}$	

Джерело: авторська розробка.

У табл. 2 подано деталізовані формули для розрахунку універсальних трансакційних витрат, поділ яких на вхідні та вихідні доцільно здійснювати за приналежністю до групи специфічних витрат, спільно з якими вони супроводжують конкретний акт взаємовідносин з іншими суб'єктами. Наприклад, витрати часу на проходження бюрократичних процедур, пов'язаних з реєстрацією підприємства, матимуть вхідний характер, а витрати на проведення переговорів і укладання угод з маркетинговими посередниками – вихідний.

Усі вище перераховані види трансакційних витрат, які формуються при взаємовідносинах із суб'єктами інституціонального середовища, не є остаточними і можуть бути доповнені залежно від характеру взаємозв'язків, які щоденно виникають у підприємства. Важливим аспектом, який потрібно враховувати, є напрямок трансакційного впливу таких витрат, що є необхідним для визначення подальших стратегій управління на підприємстві та прийняття відповідних управлінських рішень.

ВИСНОВКИ

Питання оцінювання трансакційних витрат на сьогодні є досить складним і неоднозначним, що пов'язано з певною «індивідуалізацією» розуміння їх сутності та визначення складових різними науковцями.

Запропонований інструментарій оцінювання трансакційних витрат з позицій спрямованості трансакційного впливу може бути використано:

- у практичній діяльності підприємств для:
 - ✦ визначення ступеня залежності підприємства від зовнішнього та внутрішнього інституціонального оточення для обґрунтування подальших напрямів співпраці;
 - ✦ оцінки існуючого спектра трансакційних витрат у повному обсязі, враховуючи як відкриті, так і приховані, як продуктивні, так і непродуктивні витрати, та визначення напрямів їх регулювання;
 - ✦ визначення обсягу ресурсів, необхідного для взаємодії з конкретним суб'єктом, що забезпечить можливість раціональнішого планування витрат, а також дасть змогу виявити доцільність співпраці шляхом співставлення отриманого ефекту та «ціни», яку платить підприємство за такі відносини;
- 2) для подальших наукових досліджень у напрямку управління трансакційними витратами, зокрема для розробки стратегій управління на основі визначення характеру співвідношень між вхідними та вихідними, відкритими та прихованими трансакційними витратами з метою встановлення вигідних партнерських зв'язків для забезпечення стабільного розвитку. ■

ЛІТЕРАТУРА

- Зоткина Е. В. Способы оценки трансакционных издержек на этапах стадии разработки инновационного проекта /

Система показників оцінки універсальних трансакційних витрат

№ з/п	Формули розрахунку
1.	<p>Витрати на пошук інформації:</p> $BI = \sum_{i=1}^n \Pi_{ин.дж.}^i \cdot O_{ин.дж.}^i + \sum_{i=1}^n \Pi_{ин.п.}^i \cdot O_{ин.п.}^i$ <p>де $\Pi_{ин.дж.}^i, \Pi_{ин.п.}^i$ – ціна за одиницю i-го інформаційного джерела та послуги інформаційних агентів відповідно, грн; $O_{ин.дж.}^i, O_{ин.п.}^i$ – обсяг (кількість) i-го інформаційного джерела та послуги інформаційних агентів відповідно, од.</p>
2.	<p>Витрати на зв'язок:</p> $BЗ = \sum_{i=1}^n \Pi_i^i \cdot O_i^i + \sum_{i=1}^n \Pi_m^i \cdot O_m^i + \sum_{i=1}^n \Pi_n^i \cdot O_n^i$ <p>де $\Pi_i^i, \Pi_m^i, \Pi_n^i$ – ціна за одиницю i-тої послуги-інтернет, телефонної та поштової послуг відповідно, грн; O_i^i, O_m^i, O_n^i – обсяг (кількість) i-тої послуги-інтернет, телефонної та поштової послуг відповідно, од.</p>
3.	<p>Витрати на ведення переговорів і укладання угод:</p> $ВПУ = (B_{сл.в.} + ПВ + B_{юр.п.} + B_{м.в.д.} + B_{н/в.у.д.})^*$ <p>де $B_{сл.в.}$ – витрати на службові відрядження, грн; $ПВ$ – представницькі витрати, грн; $B_{юр.п.}$ – вартість юридичних послуг, грн; $B_{м.в.д.}$ – витрати на моніторинг виконання договорів, грн; $B_{н/в.у.д.}$ – втрати внаслідок невиконання або неналежного виконання умов договору, грн</p>
3.1.	<p>– Витрати на службові відрядження:</p> $B_{сл.в.} = B_{харч.} + B_{проїзд} + B_{перекл.} + B_{прож.}$ <p>де $B_{харч.}$ – витрати на харчування, грн; $B_{проїзд}$ – витрати на проїзд, грн; $B_{перекл.}$ – вартість послуг перекладачів, грн; $B_{прож.}$ – витрати на проживання, грн</p>
3.2.	<p>– Представницькі витрати:</p> $ПВ = B_{оф.п.} + B_{т.л.} + B_{к.п.} + B_{перекл.} + B_{прож.} + B_{ін.}$ <p>де $B_{оф.п.}$ – витрати на проведення офіційного прийому представників вітчизняних та іноземних делегацій (сніданки, обіди, вечері), грн; $B_{т.л.}$ – витрати на транспортне забезпечення, грн; $B_{к.п.}$ – витрати на проведення культурних заходів, грн; $B_{ін.}$ – інші витрати, пов'язані з представленням підприємства, грн</p>
4.	<p>Витрати часу:</p> $ВЧ = 3 / n_{с/год} \cdot K_{год}$ <p>де $3/n_{с/год}$ – середньогодинна заробітна плата, грн; $K_{год}$ – кількість годин</p>

Примітка: * – якщо такі витрати не були враховані в інших позиціях.

Джерело: авторська розробка.

Е. В. Зоткина // Вестник Волжского университета им. В. Н. Татищева. – 2012. – № 3 (26). – С. 10–20.

2. Искосов М. О. Оценка трансакционных издержек в корпоративных структурах / М. О. Искосов // Вектор науки ТГУ. – 2011. – № 2 (16). – С. 246–251.

3. Кузьмин Е. А. Трансакционные издержки в структуре непроизводительных затрат экономических агентов: детерминированность от неопределенности и риска / Е. А. Кузьмин, А. В. Гусев // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Экономика. Информатика. – 2013. – Выпуск № 1 (144). Том 25. – С. 66–77.

4. Лебедев Д. С. Методологические подходы к определению и оценке трансакционных издержек в международной торговле / Д. С. Лебедев // Вестник Ярославского государственного университета им. П. Г. Демидова. – 2009. – № 14. – С. 98–104.

5. Макалюк І. В. Розробка стратегій управління трансакційними витратами підприємства / І. В. Макалюк // Економічний простір. – 2014. – № 88. – С. 207–219.

6. Маракулина Ю. Н. Методы регулирования денежных потоков с учетом влияния трансакционных издержек / Ю. Н. Маракулина // TERRA ECONOMICUS. – 2012. – Выпуск № 4, часть 2. – Том 10. – С. 14–18.

7. Подопригора М. Г. Учет трансакционных издержек на различных этапах жизненного цикла организации / М. Г. Подопригора // Известия ЮФУ. Технические науки. – 2008. – № 10 (87). – С. 59–63.

8. Юденко М. Н. Трансакционные издержки как сдерживающий фактор развития инвестиционно-строительного комплекса / М. Н. Юденко, А. А. Ильина // Наука и экономика. – 2012. – № 5 (13). – С. 5–10.

9. **Шепеленко О. В.** Трансакционные издержки в переходной экономике: проблемы теории и практики : монография / О. В. Шепеленко. – Донецк: ДНУЭиТ им. М. Туган-Барановского, 2007. – 360 с.

10. **Cortekar, J.** Die Bedeutung von Transaktionskosten und Verfügungsrechten / J. Cortekar, M. Groth // *Wirtschaftsdienst*, 2010. – S. 826–830.

REFERENCES

Cortekar, J., and Groth, M. "Die Bedeutung von Transaktionskosten und Verfügungsrechten". In *Wirtschaftsdienst*, 826-830, 2010.

Iskosov, M. O. "Otsenka transaktsionnykh izderzhok v korporativnykh strukturakh" [Estimation of transaction costs in corporate structures]. *Vektor nauki TGU*, no. 2 (16) (2011): 246-251.

Kuzmin, E. A., and Gusev, A. V. "Transaktsionnyye izderzhki v strukture neproizvoditelnykh zatrat ekonomicheskikh agentov: determinirovannost ot neopredelennosti i riska" [Transaction costs in the structure of the overhead of economic agents: determinism of uncertainty and risk]. *Nauchnyye vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya "Ekonomika. Informatika"*, vol. 25, no. 1 (144) (2013): 66-77.

Lebedev, D. S. "Metodologicheskiye podkhody k opredeleniyu i otsenke transaktsionnykh izderzhok v mezhdunarodnoy torgovle" [Methodological approaches to the identification and assessment of transaction costs in international trade]. *Vestnik Yaroslavl'skogo gosudarstvennogo universiteta im. P. G. Demidova*, no. 14 (2009): 98-104.

Makaliuk, I. V. "Rozrobka stratehii upravlinnia transaktsiiny-my vytratamy pidpriemstva" [Developing management strategies transaction costs]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 88 (2014): 207-219.

Marakulina, Yu. N. "Metody regulirovaniya denezhnykh potokov s uchetoм vliyaniya transaktsionnykh izderzhok" [Methods of cash flow regulation, taking into account the impact of transaction costs]. *TERRA ECONOMICUS*, vol. 10, no. 4 (2012), part 2: 14-18.

Podoprigora, M. G. "Uchet transaktsionnykh izderzhok na razlichnykh etapakh zhiznennogo tsikla organizatsii" [Accounting for transaction costs on the various stages of the organizational life cycle]. *Izvestiya YuFU. Tekhnicheskije nauki*, no. 10 (87) (2008): 59-63.

Shepelenko, O. V. *Transaktsionnyye izderzhki v perekhodnoy ekonomike: problemy teorii i praktiki* [Transaction costs in a transition economy: theory and practice problems]. Donetsk: DNUEiT im. M. Tugan-Baranovskogo, 2007.

Yudenko, M. N., and Ilyina, A. A. "Transaktsionnyye izderzhki kak sderzhivaiushchiy faktor razvitiya investitsionno-stroitel'nogo kompleksa" [Transaction costs as a deterrent of investment and construction of the complex]. *Nauka i ekonomika*, no. 5 (13) (2012): 5-10.

Zotkina, E. V. "Sposoby otsenki transaktsionnykh izderzhok na etapakh stadii razrabotki innovatsionnogo proekta" [Methods for evaluation of transaction costs at the stages of the development stage of the innovation project]. *Vestnik Volzhskogo universiteta im. V. N. Tatishcheva*, no. 3 (26) (2012): 10-20.